

Ο ΚΟΝΤΥΛΑΚΗΣ ΩΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

Β'.

Τοῦ κ. ΝΙΚ. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ὁ Νικολάκης πασσαῶς ἐφθασεν εἰς τὴν ἔδραν τοῦ τὴν 6 Μαΐου 1888, τὴν δ' ἐπομένην, ὑπὸ τὸν τίτλον «Αὐτὸς καὶ μόνος» ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ἐδημοσιεύοντο ἐν τῇ «Ἀμύνη» καὶ τὰ κάτωθι, ὀφειλόμενα εἰς τὸν Κοντυλάκη:

«Τὸ πάθημα ἐπομένως τοῦ προκατόχου τοῦ δόνατος νὰ διδάξῃ τὸν νέον Γεν. Διοικητὴν. Καὶ εἰς τὴν ἐκείνην, εἰς τὴν δὲν ἔχη τὴν δύναμιν νὰ ἐπιφέρει τὴν ἐξουσίαν, καλὰ θὰ κάμῃ νὰ μὴ λάβῃ τὸν κόπον νὰ λύσῃ τὰς ἀποσκευὰς του, διότι τάχιστα θὰ ἀναγκασθῇ νὰ τὰς ἐπαναδέσῃ ὅπως ἐπανακάμψῃ ἐκεῖ ὅθεν ἦλθε. Ἡ Κρήτη διὰ τῶν ἀγόνων, διὰ τῶν οἰμάτων κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ χριστιανὸν γενικὸν δικαστήν καὶ πρέπει νὰ γνωρίζῃ, πρέπει νὰ αἰδοῦνται, οἱ διοικεῖται παρὰ χριστιανοῦ, ἰσχυροῦ ἀρωπιωμένου εἰς αὐτήν».

Περὶ τὸν νὰ προστεθῇ δὲ ὁ συντάκτης; ἡπειλήθη δὲ ἐξουσίας, ἀλλ' ὁ Σαρτίνσκης ὑπεχρεώθη νὰ ἐπαναδέσῃ τὰς ἀποσκευὰς του. Καὶ τοῦτο διὰ τοῦ, κάτωθι λόγους.

Γενομένων τῶ 1889 ἐκλογῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν Κρητικὴν Συνέλευσιν ἐπλειοψηφήσαν οἱ ξυπόλητοι (= ριζοσπαστικοί), ὑποστάντων ἦσαν τῶν καραβανάδων, τῶν νεομμένων τὴν ἀρχὴν ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην ἢ ἀντιπολίτευσις, μὴ δυναμένη νὰ γεννήσῃ ἄλλως πράγματα εἰς τὴν συμπολίτευσιν, προώθησε πληρεξουσίου τινὰς νὰ πραξικοπήσωσιν

ἐν αὐτῇ τῇ Συνελεύσει. Ὁὗτω τὴν θὴν Μαΐου 1889 οἱ πληρεξούσιοι Ἀριστείδης Κριάρης, Σελίνου, Νικόλαος Ζουριδῆς, καὶ Ἰωάννης Μυγιάκης Κυδωνίας, Ἀνδρέας Καρούρης Ἀποκορώνου καὶ Ἰωάννης Ἀναστασάκης Κισάμου, ἀνέγνωσαν διὰ τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν, διακήρυξιν, δι' ἧς, ἐπειδὴ ἀνεγνώριζον ὡς μόνην βελτίωσιν τῆς ἀφορήτου κατὰ τὴν ἔθνη ἀποκατάστασιν, ἤτοι τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐδήλουν δι' ἃς ἀπειχόντο τοῦ λοιποῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως. Κατὰ τὸ σκεπτικὸν τοῦ δικασαντος αὐτοῦ, τουρκικοῦ στρατοδικοῦ, «(ἐπειδὴ) ὁ Ἀριστείδης Κριάρης, οὐ μόνον ἀνέγνω τὸ ἔγγραφον τοῦτο δημοσίως, ἀλλὰ καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸ ἀναπτύξῃ προφορικῶς, ὁπότε ἐπιβλήθεισος αὐτῶν σιγῆς ὑπὸ τοῦ προεδροῦ τῆς Συνελεύσεως, οἱ τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον συνυπογράφαντες ἐγκατέλιπον πέραντα τὴν συνεδρίασιν καὶ μεταβάντες κατ' ἐθέθειαν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς ἐφημερίδος «Ἀμύνη» ἐξετύπωνσαν καὶ ἐδημοσίευσαν τὸ ἐπιλήφθαι ἐκεῖνο ἔγγραφον ἐν ἰδιαιτέρῳ παραρτήματι».

Τὴν ἀποχὴν ἐπηκολούθησαν ἐπαναστατικαὶ συγ-

κεντρώσεις καὶ πράξεις ἀποδοκιμασθεῖσαι μὲν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς πλειονότητος τῶν χριστιανῶν τῆς νήσου, δοῦσαι δὲ μορφὴν εἰς τὴν ἀπεργαζομένην ἀποσχίαν τῶν Αὐτοκρατοριῶν Ἀνακαλέσθη ταῦτα μετὰ τοῦ Σαρτίνσκου πασσαῶ, νὰ τ' ἀντικαταστήσῃ δὲ διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ (1 Ρεβιουὺ—ἀχρ 1307) καὶ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Σακῆ πασσαῶ. Ἡ Κρήτη εἶδε τότε ἀπεχθεῖς καὶ σκληρὰς διώξεις, ἀνηκούστους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ γενιτσισμοῦ. Οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι καὶ πολλοὶ τῶν διοικητικῶν παρητήθησαν ἀλλ' εὐρέθησαν, δυστυχῶς, ἀντικαταστάται των. Τὴν ἐλευθεροτυπίαν διεδέχθη ἀσθηρὰ λογοκρισία ἐπὶ τῆς ἡμιεπισήμου «Μεσογείου». Μετὰ τῆς ἐπαναστάτιδος; «Ἀμύνη» ἐτελείωσε καὶ τὸ δημοσιογραφικὸν τοῦ Κοντυλάκη ἔργον ἐν Χανίοις. Τὰ γεγονότα τοῦ Ἰουλίου 1889 εὐρίσκον αὐτὸν συντάκτην τῆς «Ν. Ἑβδομάδος» Ἡρακλείου. Ἡ ἴδια του ἀσφάλεια τῶ ἐπέβαλε νὰ καταφύγῃ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα εἰς Ἀθήνας.

Ο ΚΟΝΤΥΛΑΚΗΣ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ

Κατὰ τὸν κορυφαῖον ἐκπρόσωπον τῆς πνευματικῆς Κρήτης κ. Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΝ τακτικὸν Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ὁ Κοντυλάκης ἦλθεν εἰς τὰ Χανιά ἀρχομένου τοῦ 1879. Ἀπὸ 1ης Μαρτίου τοῦ ἔτους ὑπηρετεῖ ὡς βοηθὸς γραμματέως τοῦ Ἐφετείου Χανίων, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην παραμένει μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου. Εἶτα διορίζεται γραμματεὺς τοῦ εἰρηνοδικείου τῆς πρωτεύουσος. Τὰ Χανιά τῆς ἐποχῆς δὲν εἶναι ἢ σημερινῆ πόλιν, τὰς ἐντυπώσεις τοῦ παλαιοῦ τμήματος τῆς ὁποίας καλύπτουν οἱ ὠραῖοι ἔξω τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου συνοικισμοί. Τὸ 1879 τὸ Διοικητήριον καὶ τὰ δικαστικὰ γραφεῖα στεγάζονται εἰς τὸ Καστέλλι, εἰς τὸ Σαράϊ, ὅπως σπανιότερον ἀκούεται καὶ σήμερον. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως εἶναι κατὰ πλειονοψηφίαν τουρκικός, τὸ Δημαρχεῖον τοῦ Σαντριβανισμοῦ χρησιμεύει καὶ ὡς νοσοκομεῖον. Τὰ ἐνετικά τεῖχη καὶ τὰ τουρκικὰ καφάσια εἶναι ἀκόμη σῶα ἐξ ὀλοκλήρου. Ἡ κεντρικὴ πύλη κλείεται μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, διὰ τὴν ἀνοίξῃ κατὰ τὴν ἀνατολήν. Ὁ ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος εἰς στενοὺς συγγενεῖς τούρκους. ὅταν δὲ ἀποθάνῃ θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μέσον τὸ περιλάλητον ζήτημα, τὰ δεσποτικά. Δρόμοι μετὰ τὴν ἐπαρχίαν δὲν ὑπάρχουν σχεδόν. Μετὰ τὰς ἄλλας πόλεις τὰ Χανιά συγκοινωνοῦν διὰ θαλάσσης, μετὰ τὰς ἐπαρχίας τοῦ νεμοῦ διὰ τῶν ἀτραπῶν τῆς ἐνετοκρατίας, ὅσας ἐπιδιώρθωσεν ἡ Αἴγυπτος τοῦ Μουσταφᾶ Κιριτλῆ. Κατὰ δεκαπενθήμερον διέρχεται τὸ ἀτμόπλοιο, προερχόμενον ὄχι ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, ἀλλ' ἀπὸ τὴν Σύρον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν· τὸ πακέτο (ταχυδρομικὸν δέμα) ἀνοίγεται καὶ οἱ προστρέ-

χοντες παραλαμβάνουν τὴν ἀλληλογραφίαν των, ὅσοι δὲ ἔχουν νὰ στείλουν καταθέτουν ἐκεῖ, ἀνεῦ γραμματοσήμου, τὰς ἐπιστολάς καὶ τὰ χρηματοδέματα. Εἰς τὴν προκομιάν τὰ μαγαζιά δὲν ἔχουν καὶ πολλὴν εἰδικότητα· ὁ λαδομαγαζῆς, ὅπου μετροῦν τὸ λάδι μετὰ τὸ κάρτο, ἔχει ὡς παράρημα ὑφασμα τοπωλεῖον· ἄλλα τὸ κυριώτερον χρησιμεύει ὡς τράπεζα διὰ τὸν ἀγρότην. Βεγγάζοι, οἰκισθέντες πρὸ τῶν δεκαετηρίδων εἰς τὸ Κουρκαπὶ, πρὸ τῆς πύλης τῆς Ἀμύνης (Sabbionera τῶν Ἑνετῶν) ἐκτελοῦν τὰς ταπεινότερας ἐργασίας τοῦ λιμένος καὶ τῆς ἀγορᾶς, οἱ χαλιχοῦτες. Ἡ πόλις ἔχει δύο χριστιανικοὺς ναοὺς, τὸν τῆς ἐνετοκρατίας τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων στὰ ρωμέικα σοκάκια καὶ τὸν νεόκτιστον τῶν Εἰσοδίων, ἀνεγερθέντα ἐπὶ ἐνὸς παλαιῷ λαδομαγαζῆ, πού προὔπηρξε ναὸς (Santa Chiara). Οἱ κάτοικοι φοροῦν ἀδιακρίτως τὴν βράκκα καὶ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὸ φέσι καὶ τὴν ζώνην ὀλίγοι εἶναι οἱ φραγκοφορεμένοι. Εἰς ὄδον τῆς ἀναχωρῶν διὰ Ρέθυμνος καὶ Ἡράκλειον ἀγγέλλει, ὅτι εἰδίδα τὴν τέχνην του εἰς ἓνα κουρέα, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ πρέπει νὰ ἐμπιστεύονται οἱ ὀδονταλογοῦντες. Σπετσαίρις δὲν ἦσαν πολλοί· ὁ Γάλλος ἱατρὸς Βωμμόνος μετῆρχετο καὶ τὸν φαρμακοποιόν, ἕκαυχάτο δὲ συνάμα, ὅτι ἐξέκαμε τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους τῶ ἐνεπιστεύοντο πρὸς θεραπείαν ἢ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις. Τὸ κυβερνητικὸν τυπογραφεῖον ἐξετύπωνε τῶρα καὶ ἑλληνικὴν ἐκδοσιν τῆς ἡμιεπισήμου «Κρήτης», ἐφημερίδος τῆς Γενικῆς Διοικήσεως τῆς ὁποίας τὸ μεγαλύτερον μέρος κατελάμβανον οἱ συζητήσεις τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως, τῆς ὁποίας προήδρευεν ἡ Αὐτοῦ Ἐξουχότης ὁ Πασσαῶς. Ἡ πόλις δὲν εἶχεν ἀκόμη γυμνάσιον, οἱ ἐπιστήμονες ἦσαν οἱ πάλαι, οἱ φοιτητὰί εἶσαν ἠλικίαν, μύστακα καὶ πολεμικὴν πείραν. Οἱ καραβανάδες ἀπέσπων τοὺς πατριώτας ἀπὸ τὴν προπαρασκευὴν κινήματων διὰ τοῦ λουφέ, τοῦ διορισμοῦ εἰς εἰρηνικὰς θέσεις τελωνείων, εἰρηνοδικείων καὶ ἐπαρχείων. Οἱ συμβολαιογράφοι ἀνήκον καὶ εἰς τὰ δύο θρησκευτά (δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν φυλάς, ἀφοῦ καὶ οἱ μουσουλμάνοι ἦσαν γνήσιοι Κρήτες), μάστιχα συνεταιρίζοντο εἰς ἐξέλεκτον θρησκευτάτος, διὰ νὰ ἐργάζωνται ἐπιτυχέστερον· ὁ εἰς ἔγγραφον εἰς τὴν Τουρκικὴν τὰ χοντζέθια καὶ ὁ ἄλλος ἑλληνιστὶ τὰ συμβόλαια. Ἐν τοσούτῳ εἰς τὰ χωριά ἠκολούθουν τὴν παλαιότεραν παράδοσιν νὰ γράφουν τοὺς γιαφτάδες (διανεμητήρια) μόνοι των, χωρὶς νὰ φροντίζον διὰ τὴν νομιμοποίησιν τῶν τίτλων.

Ἀπὸ ἓνα συμβολαιογράφο τῆς ἐποχῆς ἐπιζήσαντα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, τῶν ὁποίων τὴν γενεάν ἐπληρόρησε πολλακίς ἐπιτυχῶς καὶ παραστατικώτατα, τὸν γηραιὸν τουρκομαθὴ δημοσιογράφον Κωστήν Γ. Φουργάρακην, ἔχομεν μίαν περιγραφήν τοῦ Κοντυλάκη αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. «Εἰς ἠλικίαν δέκα ἐννέα ἐτῶν περίπου προσκλήθει εἰς τὰ Χανιά ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ Χριστοῦ Κοντυλάκη, κατέλαβε τὴν θέσιν γραφέως ἐν τῷ Ἐφετεῖῳ. Ἐφερε τότε κρητικὴν ἐνδυμασίαν· ἓνα φεσάκι τουρκικόν, βράκαν πολυπτυχόν καὶ μακράν, ζῶν ἢ ἐρυθρά, ὑποκάμισον χρωματιστόν καὶ παπούτσια καὶ ὄχι στιβάνια. Ἐκτοτε τὸν ἐβλέπαμε νὰ περιεῖ τακτικὰ ἐξωθεν τοῦ γραφεῖου μου, τὸ ὅσον διετήρουν πλῆσιον τοῦ Σαραγίου, ὅπου σήμερον ἡ Μεγαρχία. Μοῦ ἔκαμεν ἐντύ-

